

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

БРИЖАК НАДІЯ ЮРІЇВНА

УДК 378:373.3+908(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО
КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук

Вінниця - 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Хмельницькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України, м.Хмельницький.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Романишина Людмила Михайлівна,
Хмельницький національний університет, кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, професор, м.Хмельницький

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кічук Надія Василівна,
Ізмаїльський державний педагогічний університет, кафедра загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти, завідувач, м. Ізмаїл;

кандидат педагогічних наук, доцент,
Матіяш Валентина Василівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедра педагогіки і методики початкової освіти, доцент, м. Тернопіль.

Захист відбудеться 20 травня о 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою:

21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп. № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою:

21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розісланий 18 квітня 2014 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.М.Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зв'язок людини з природою, світом та суспільством є необхідним для кожного фахівця, а особливо для сучасного вчителя, зокрема, початкової школи. Саме вчителі початкових класів покликані ознайомити учнів із природними особливостями рідного краю, його історичним, економічним, культурним, політичним розвитком, сформувати знання про туристичний потенціал держави, бажання постійно оновлювати та набувати нові знання про край, в якому вони проживають, зацікавленість до відвідування визначних місць. Саме це формує національний патріотизм, починаючи з початкової школи. Ось чому особливої актуальності набуває проблема готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності, краєзнавчої роботи.

Ефективне проведення краєзнавчої роботи безпосередньо залежить від рівня підготовки майбутнього вчителя початкових класів у вищому навчальному закладі, його освіченості й особистісних якостей: загальної і мовленнєвої культури, етичності поведінки; схильності до роботи з молодшими школярами, духовних потреб; відсутності залежності від негативних звичок; різнобічними пізнавальними інтересами (захопленням літературою, музикою, образотворчою діяльністю митців рідного краю, спортом з певними успіхами) та готовністю їх розвивати; наявності організаторських здібностей.

У філософських і педагогічних працях проблема навчання та виховання учнів на основі любові до рідного краю досліджувалась у багатьох працях учених (Аристотель, Демокріт, Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо). В Україні значний внесок у краєзнавчо-педагогічну роботу зробили праці С. Русової, Г.Сковороди, В.Сухомлинського, К. Ушинського. Проблеми навчання та виховання студентів засобами краєзнавства висвітлено в дослідженнях В.Обозного, В. Романько, Н.Самохіної, С. Совгіри; питання використання краєзнавства в роботі з учнями різних вікових груп розкрито в працях В.Бенедюк, Т. Вайди, П. Іванової, Н.Кічук, М. Костриці, О. Кошолоп, Н.Лисенко, М. Ніконової, Н. Огієнко, М. Откаленко, В.Смірнова, М. Солов'я; підготовку майбутніх учителів до різних аспектів краєзнавчої роботи та їх екологічної і інформаційної культури представлено в дослідженнях В.Бикова, Р.Гуревича, М.Кадемії, А.Коломієць, О.Матеюк, Т.Міщенко, Л.Романишиної, Г.Тарасенко, О.Тімець. Але проблемі підвищення якості підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи приділено недостатньо уваги. Практично не розглянуто питання про педагогічні умови формування готовності вчителів до такої діяльності з учнями початкової школи.

На актуальність дослідження вказують визначені дисертанткою суперечності між: необхідним рівнем готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи в початковій школі та їх професійною підготовкою у світлі положень Болонського процесу; потребою впровадження інноваційних форм і методів краєзнавчої роботи з учнями початкової школи та можливостями реалізації цього процесу у вищій школі; необхідністю застосування в роботі сучасної вищої школи новітньої моделі та педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи

та можливістю їх реалізації з метою забезпечення знань і вмінь проведення краєзнавчої роботи.

Актуальність проблеми та недостатня її розробка, наявні суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «Формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень Хмельницького національного університету з проблеми «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (РК № 09 U0022009). Тема затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 6 від 31 січня 2012 року) та узгоджена в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 2 від 28 лютого 2012 року).

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи та модель їх реалізації.

Об'єкт дослідження - професійна підготовка майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи.

Гіпотеза дослідження: готовність майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи підвищиться при впровадженні педагогічних умов: забезпечення можливості формування у майбутніх учителів високого рівня готовності до творчої педагогічної діяльності; застосування інтерактивних методів навчання під час формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи; використання мультимедійних засобів навчання та залучення майбутніх учителів до створення авторських презентаційних матеріалів на мультимедійній основі; посилення мотивації майбутніх учителів початкових класів до власного професійного зростання та самовдосконалення.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. З'ясувати сутність і особливості формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи.

2. Уточнити компоненти, удосконалити критерії, показники та рівні готовності і виявити стан готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи.

3. Визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи.

4. Розробити та експериментально перевірити модель реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи.

5. Розробити методичні рекомендації з дисципліни «Краєзнавча та туристична робота» для підвищення рівня готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, систематизація, порівняння, моделювання та узагальнення – дозволили опрацювати наукові джерела, визначити сутність та особливості підготовки вчителів до краєзнавчої роботи та створити модель реалізації педагогічних умов; *емпіричні*–спостереження, анкетування, опитування, педагогічний експеримент, вивчення продуктів практично-творчої діяльності студентів до краєзнавчої роботи, що забезпечило вивчення стану зазначеної проблеми на практиці з метою вивчення впливу педагогічних умов готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи; *статистичні* – кількісна обробка результатів педагогічного експерименту проводилося за допомогою F-критерія Фішера.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше на основі комплексного дослідження проблеми формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови такого процесу (забезпечення можливості формування у майбутніх учителів високого рівня готовності до творчої педагогічної діяльності; застосування інтерактивних методів навчання під час формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи; використання мультимедійних засобів навчання та залучення майбутніх учителів до створення авторських презентаційних матеріалів на мультимедійній основі; посилення мотивації майбутніх учителів початкових класів до власного професійного зростання та самовдосконалення) й розроблено модель їх реалізації із такими складовими: мета, завдання, специфічні принципи, методи, форми й засоби, педагогічні підходи, освітні лінії, на яких базується краєзнавча робота, педагогічні умови, компоненти й критерії, рівні готовності, способи корекції підготовки й результат;

уточнено компоненти формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи (мотиваційно-ціннісний, змістово-операційний, функціонально-рефлексивний);

удосконалено критерії та рівні сформованості готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи (високий, достатній, середній, низький).

дістав подальшого розвитку зміст понять, уведених у науковий обіг у працях вітчизняних і зарубіжних учених: «підготовка майбутніх учителів до краєзнавчої роботи», «краєзнавча робота з учнями початкової школи», «готовність майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи» та процес їх використання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблений, теоретично обґрунтований і впроваджений спецкурс «Краєзнавча та туристична робота»; розроблений та впроваджений у практику роботи вищих навчальних закладів навчально-методичний комплекс з дисципліни «Краєзнавча та туристична робота»: «Завдання контрольних робіт і методичні вказівки до їх виконання (для студентів заочної форми навчання). Спеціальність 7.01010201-«Початкова освіта».-Ч.1-2», «Краєзнавча та туристична робота (курс лекцій)», «Методичні рекомендації до семінарських і практичних занять з дисципліни

«Краєзнавча та туристична робота».-Ч.1-2.», «Методичні матеріали для самостійної та індивідуальної роботи студентів з дисципліни «Краєзнавча та туристична робота» (спеціальність 7.01010201 «Початкова освіта»), «Інтерактивні методи у процесі формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи».

Результати дослідження можуть доповнити розділи методики викладання дисциплін у початковій школі «Методика викладання природознавства», «Образотворче мистецтво з методикою викладання», «Трудове навчання з практикумом», «Основи культури і техніки мовлення», «Основи педагогічної творчості».

Результати дослідження **впроваджено** в практику роботи Мукачівського державного університету (довідка № 2452 від 21 жовтня 2013 року), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17-15/3105 від 25 вересня 2013 року), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 252 від 2 жовтня 2013 року), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 324 від 18 квітня 2013 року), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 824 від 25 квітня 2013 року), Миколаївського державного університету імені Василя Сухомлинського(довідка №252/13-96 від 1 листопада 2013 року).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях різного рангу: міжнародних – «Дні науки – 2012» (Прага, 2012 р.); «Майбутні дослідження – 2013» (Софія, 2013); «Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі» (Кривий Ріг, 2013); «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2013); «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2012); всеукраїнських – «Дошкільна і початкова освіта: досягнення, проблеми, перспективи» (Мукачево, 2012); «Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації» (Тернопіль, 2012); науково-звітних конференціях кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету (2011-2013 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 19 наукових та науково-методичних статтях (7 – опубліковано у фахових журналах України, 1 стаття – у закордонному журналі; 6 – у збірниках матеріалів конференцій; 5 – у методичних рекомендаціях).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (242 позиція, з них 9 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінки, основний текст викладено на 167 сторінках. Дослідження містить 8 рисунків, 23 таблиць, 17 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми та зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, гіпотезу, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито його наукову новизну та

практичне значення, представлено відомості про апробацію й упровадження основних результатів дослідження, подано публікації автора.

У першому розділі – «Формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи як педагогічна проблема» розглянуто питання про основні дефініції дослідження, особливості підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи та педагогічну діагностику готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи.

Уведення в систему вищої професійної освіти підготовки до краєзнавчої роботи дозволило розширити можливості для різнобічного розвитку особистості майбутнього вчителя (М.Кравчило). Краєзнавство – галузь наукових знань, що виникла на фундаменті, закладеному історією, етнографією, географією, археологією, природознавством, генеалогією, економікою, культурологією та іншими науками. Міждисциплінарний характер краєзнавства висвітлює загальні тенденції сучасної науки до синтезу і посилення інтеграційних процесів, є одним із дієвих важелів національного, громадянського, патріотичного виховання (Л. Жванко, Н. Побірченко).

Науковці поділяють загальне краєзнавство на географічне, історичне, соціальне, етнографічне, літературне, мистецьке. Історичне краєзнавство вивчає історію окремо взятої місцевості та розмаїтого кола об'єктів історії, що об'єднані територіальною спільністю – краєм. Етнографічне краєзнавство досліджує народну матеріальну й духовну культуру – звичаї та обряди, побут, одяг, усну народну творчість. Літературне краєзнавство вивчає літературний процес рідного краю, досліджує життя видатних земляків-письменників і поетів та ін. Географічне краєзнавство досліджує рідний край, керуючись основами географічних знань (Я. Жупанський, В. Круль, Г.Лисичарова, П. Тронько). З метою ефективності підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи вона має охоплювати всі складові краєзнавства (К.Строев). Джерельна база краєзнавчої роботи має свої особливості: майбутні учителі повинні володіти вміннями використовувати різні джерела краєзнавчих знань: матеріальні, письмові, адміністративно-політичні; історичні; освітні, культурно-мистецькі; природні (В.Прокопчук).

Важливу роль у такому процесі відіграє педагогічне краєзнавство, під яким розуміють науку про закономірності навчання та виховання молодого покоління на базі використання місцевого педагогічного матеріалу, передового педагогічного досвіду вчительських, адміністративно-керівних кадрів (В.Матіяш). Педагогічне краєзнавство розглядають як багатовимірний феномен, який може бути адекватно інтерпретований лише з кількох позицій (Н. Побірченко), з відповідною структурою педагогічного краєзнавства: історико-педагогічне, школознавче, дидактичне, народно-педагогічне. Виокремлюють компоненти педагогічного краєзнавства: професійний та адміністративно-керівний (В.Матіяш).

Ключові компетенції майбутнього вчителя (уміння вчитися, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, громадянська, соціальна, інформаційно-комунікативна) формуються на міжпредметній основі. Основою

ключової компетентності вчителя початкових класів є оволодіння учнями загальнонавчальними вміннями і навичками (навчально-організаційними, загальнопізнавальними, контрольнo-оцінними), що значною мірою визначатиме успішність їхньої навчальної діяльності.

Змістовою базою краєзнавчої роботи в навчальному процесі початкової школи є освітні лінії «Природознавство», «Суспільствознавство», «Технології» та «Мистецтво», що забезпечується інноваційними технологіями. Ефективними у початковій школі можуть бути технології: «Мозковий штурм», «Написання синквейну», «Написання есе», «Рольові ігри», а також проектні і технології навчання у співпраці (М. Сухін).

Окрім інноваційних технологій в початковій школі з кожним роком все ширше впроваджуються нетрадиційні уроки: уроки-мандрівки; віршовані (римовані) уроки; інтегровані уроки; уроки-теле- та радіопередачі; уроки-дискусії; уроки-змагання; уроки-дослідження; уроки-сюжетні замальовки, урок «Що? Де? Коли?», урок типу «КВК», урок-вікторина, урок-аукціон, урок-екскурсія, урок-спостереження та ін. (Т.Гусак; О.Козлова).

Оскільки у молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш характерними для проведення краєзнавчої роботи є такі види ігор: ситуаційно-рольові, сюжетно-рольові, гра-драматизація, інсценування, бесіда, мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, колективне творче панно. Позитивні результати спостерігаються за умов застосування заходів: тематичний зошит, ранок, свято, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина, виставка малюнків, операція-рейд, виставка-ярмарок, перекличка повідомлень, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, створення літопису класного колективу, веселі старти, естафети, догляд за рослинами і тваринами.

Різноманітні форми і методи навчання зорієнтовані на поглиблене вивчення краєзнавчих об'єктів майбутніми учителями. Такими є: методичні схеми і рекомендації щодо вивчення краєзнавчих об'єктів; екскурсії до краєзнавчого музею, тематичні розповіді екскурсовода; навчально-практичні та лабораторні роботи, зустрічі з ветеранами війни, національно-визвольних рухів, народними умільцями; практикуми в місцевому архіві; тематичні походи та експедиції; конференції з історії краю; організація книжкових тематичних виставок і занять з бібліографії краю; робота з краєзнавчими текстами; дидактичні ігри з краєзнавства, брейн-ринг «Люби, вивчай свій рідний край», аукціони, ярмарки народних пісень, приказок, предметів побуту; тематичні бесіди (С.Біла, С.Танана).

Краєзнавча робота з учнями початкової школи виконує такі функції: виховну, освітню, розвивальну, організаційну, мотиваційну, практично-орієнтовану, теоретико-методологічну. Позитивні результати дає краєзнавче дослідження (Б. Коцун, Г. Сарапін, І.Шумілова).

На констатувальному етапі визначалися рівні готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи. Для цього було використано

методи спостереження, бесіди, анкетування, тестування під час педагогічної практики студентів Мукачівського державного університету, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії та Миколаївського державного університету імені Василя Сухомлинського. Загальна кількість студентів, які брали участь у дослідженні, складала 680 студентів.

Аналіз його результатів дав змогу встановити, що стан готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи відповідає задовільному та низькому рівням (середній показник відповідно 36,0% та 40,4%). Такі результати сприяли накресленню завдань формувального експерименту.

У другому розділі – «Обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи і модель їх реалізації» визначено компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи, педагогічні умови формування такої готовності та модель їх реалізації.

Аналіз педагогічних досліджень розглянутої проблеми дозволив виділити в структурі готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістово-практичний і функціонально-рефлексивний. *Мотиваційно-ціннісний компонент* передбачав стійку позитивну мотивацію та націленість майбутніх учителів на краєзнавчу роботу з учнями початкової школи. Цей компонент знайшов своє вираження в ціннісно-смісловій сфері, ціннісних орієнтаціях, переконаннях, мотивах, моральних нормах, життєвій позиції. *Змістово-операційний компонент* характеризується формуванням і розвитком системи краєзнавчих знань і способів організації краєзнавчої роботи (змістова основа стосується вивчення фахових дисциплін, а операційна складова розглядається як рівень оволодіння практичними вміннями майбутніх учителів організовувати краєзнавчу роботу). Його критеріями обрано: сформованість системи краєзнавчих знань; рівень оволодіння краєзнавчими знаннями та вміннями. Специфіка даного компоненту виявляється в особливостях системи знань майбутніх учителів про краєзнавчу роботу з учнями початкової школи. *Функціонально-рефлексивний компонент* включає дві складові (функціональна складова реалізує краєзнавчі знання, вміння і навички майбутніх учителів у професійній діяльності, а рефлексивна - є регулятором особистісних досягнень; вираженням здатності майбутнього вчителя до самоаналізу, самоспостереження, самооцінювання і самоконтролю). Критеріями цього компоненту обрали: реалізація краєзнавчих знань, умінь і навичок; особистісні досягнення; здатності до самоаналізу, самоспостереження, самооцінювання. Усі три компоненти готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи є тісно взаємопов'язаними між собою і є взаємозумовленими. Такий зв'язок забезпечить можливість здійснити якісний та кількісний аналіз рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи (високий, достатній, середній, низький).

Високий рівень характеризується стійкими та різнобічними мотивами здійснення краєзнавчої роботи, прагненням удосконалити процес набуття учнями початкової школи краєзнавчих знань, усвідомленням необхідності прояву відповідальності за розвиток учнів у краєзнавчій сфері; здатністю реалізовувати краєзнавчі знання, вміння і навички в професійній діяльності. *Достатній рівень* передбачає переважання більшості мотивів здійснення краєзнавчої роботи з учнями, присутні деякі прояви бажання вдосконалити процес набуття учнями початкової школи краєзнавчих знань, добрі краєзнавчі знання, володіння прийомами залучення до краєзнавчої роботи учнів початкової школи, наявні вміння та навички до самоаналізу, самоконтролю. *Середній рівень* характеризується переважанням окремих мотивів здійснення краєзнавчої роботи з учнями; задовільні краєзнавчі знання і володіння методикою прийомів залучення до краєзнавчої роботи учнів початкової школи. *Низький рівень* характеризується слабкими мотивами здійснення краєзнавчої роботи з учнями, відсутні прояви бажання вдосконалюватись; наявні фрагментальні краєзнавчі знання.

Визначено, що ефективність процесу залежить від реалізації певних педагогічних умов. Для виявлення педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи застосовано метод групових експертних оцінок (метод «Дельфі»). З метою виокремлення найбільш суттєвих психологічних особливостей було використано шкалу бажаності Харрінгтона.

Забезпечення можливості формування у майбутніх учителів високого рівня готовності до творчої педагогічної діяльності – перша педагогічна умова. Готовність викладача до педагогічної творчості розглядалась у прямій залежності від рівня сформованості його індивідуальності (В.Кан-Калик). Педагогічна творчість майбутнього учителя початкових класів формується впродовж років навчання у ВНЗ у процесі вивчення фахових дисциплін: «Методика викладання природознавства», «Образотворче мистецтво з методикою викладання», «Трудове навчання з практикумом», «Основи культури і техніки мовлення», «Основи педагогічної творчості», «Краєзнавча та туристична робота» та інших, його участі у позанавчальній роботі факультету, університету, під час виконання індивідуальних творчих завдань (зробити добірку краєзнавчого матеріалу з різних дисциплін, включити краєзнавчу інформацію в тексти математичних задач і диктантів), при розв'язанні педагогічних ситуативних завдань, під час навчальної практики.

Другою педагогічною умовою є *застосування інтерактивних методів навчання під час формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи*. Актуальність виокремлення цієї педагогічної умови пояснюється необхідністю активізувати викладання навчальних дисциплін із використанням інтерактивних методів навчання як спеціальну форму організації пізнавальної і комунікативної діяльності (І. Абрамова, Н. Борисова, Д. Кавтарадзе, С. Кашлев, М. Кларін, В. Платов, О. Пометун та ін.). Під час вибору інтерактивних методів навчання були враховані труднощі, з якими зустрічаються викладачі: необхідність одночасної роботи з усією групою,

недостатня кількість годин для підготовки як студентів, так і викладачів; складність створення у групі атмосфери, котра б сприяла співпраці, порозумінню, доброзичливості (В.Матіяш; Т.Гусак). Водночас за умови застосування нетрадиційних форм навчання інколи мають місце: перевантаження студентів і викладачів; необхідність оптимального поєднання позааудиторної підготовки студентів під керівництвом викладача з організацією конкретних форм навчання; показовість у проведенні нетрадиційних форм (Н.Побірченко).

Серед інтерактивних методів були обрані і дали позитивні результати такі: «Мозковий штурм», рольові ігри, «акваріум», вивчення конкретних ситуацій.

Наступною педагогічною умовою є *використання мультимедійних засобів навчання та залучення майбутніх учителів до створення авторських презентаційних матеріалів на мультимедійній основі.*

Мультимедіа є новою інформаційною технологією, тобто сукупністю прийомів, методів, способів продукування, обробки, зберігання й передавання аудіовізуальної інформації, заснованої на використанні компакт-дисків (CD-ROM) (В. Безпалько, Р. Гуревич, А. Гуржій, Р. Кендал, Г. Козлакова, І. Левченко, Є. Машбиць, О. Падалка, І. Роберт та ін.).

Серед різноманіття навчальних мультимедійних засобів навчання були використані засоби, що є найбільш ефективними: комп'ютерні тренажери, автоматизовані навчальні системи; навчально-пізнавальні фільми («Туристсько-краєзнавчі можливості Закарпаття», «Сім чудес Закарпаття», «Дерев'яні храми України. Закарпаття»). Мультимедіа-презентації (на кожне лекційне заняття були підготовлені слайди із зазначеною темою і переліком питань для вивчення, котрі були об'єднані в каталог та розміщені на внутрішній мережі Internet університету); відеодемонстрації; відеоконференції («Музеї Карпатського регіону: стан і перспективи розвитку» за напрямками: етнографія і фольклор краю, історія і краєзнавство); відео екскурсії (у Закарпатський краєзнавчий музей м. Ужгород, а впродовж навчального року практикувались відео екскурсії, матеріали для яких використовуємо із мережі Інтернет (http://video.turmir.com/video_89.html - замок Паланок (м. Мукачево); http://video.turmir.com/video_1877700.html; http://video.turmi.com/video_1877699.html регіональний музей етнографії (Буштино); <http://www.youtube.com/watch?v=HQiS8PejTLA> – Ужгород та ін.). Запроваджувалися творчі проектні завдання, формою та кінцевим результатом яких є створення відеопрезентації – сюжету, авторами якого є самі студенти. Студентські мультимедійні презентації доцільно використовувати як для представлення результатів власних проведених досліджень, проектів, самостійної та індивідуальної роботи, так і для виконання випереджувальних завдань як засіб ознайомлення з новою інформацією.

Наступна педагогічна умова – *посилення мотивації майбутніх учителів початкових класів до власного професійного зростання та самовдосконалення.* Процес професійного самовдосконалення викладача проводився за такими етапами: *перший етап* самопізнання та прийняття рішення займатися самовдосконаленням; *другий етап* – планування та визначення програми самовдосконалення (розробка особистих правил поведінки, вибір форм та методів роботи над собою); *третій етап* – безпосередня практична діяльність з реалізації

поставлених завдань, пов'язаних з роботою над собою; *четвертий етап* – самоконтроль та самокорекція цієї діяльності.

З метою посилення мотивації майбутніх учителів початкових класів до власного професійного зростання та самовдосконалення було передбачено створення кожним студентом краєзнавчого портфолію, матеріали якого відображали динаміку професійного зростання та спонукали до безперервного самомоніторингу, рефлексії, самоконтролю, професійного самовдосконалення у даній сфері. Було розроблено структуру краєзнавчого портфолію. Завдання майбутніх учителів полягало у наповненні змістом структурних елементів краєзнавчого портфолію, які включали наступні елементи: титульний аркуш, візитівка, візитівка вищого навчального закладу та факультету, візитка майбутньої професії, участь у діяльності суспільних і студентських організацій, документи про результати за попередні роки навчання, заохочення й нагороди, публікації, авторські розроблення краєзнавчих матеріалів щодо організації краєзнавчої роботи з учнями початкової школи, розроблення краєзнавчих матеріалів для учнів початкової школи іншими фахівцями.

Для підвищення ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи крім теоретичної, була врахована і практична підготовка, що передбачала: навчальну польову практику (I курс); практика педагогічна (позакласні виховні заходи) (II курс); педагогічну практику (в літніх оздоровчих таборах) (III курс); спецкурс «Краєзнавча та туристична робота» (V курс). Ефективність усіх видів практик забезпечувалася набутими теоретичними знаннями, які вони використали в реальних умовах. Завершується процес формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи у ВНЗ вивченням спецкурсу «Краєзнавча та туристична робота» на V курсі у 9-10 семестрах й передбачає 46 годин лекційних занять, 28 годин практичних, по 62 годин самостійної та індивідуальної роботи майбутніх учителів. Метою вивчення спецкурсу «Краєзнавча та туристична робота» є ознайомлення студентів з методикою організації і проведення різних видів шкільної та позашкільної краєзнавчо-туристичної діяльності, використання краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі школи і педагогічного ВНЗ (про педагогічні аспекти краєзнавчої роботи в школах та позашкільних закладах; історію розвитку позашкільної краєзнавчої роботи в Україні; програми для краєзнавчих гуртків позашкільних закладів; орієнтовні навчальні програми краєзнавчих об'єднань учнів початкової школи; краєзнавчі можливості рідного краю; фізико-географічну характеристику, пам'ятки археології, історії та монументального мистецтва Закарпаття; соляне озеро Кунігунда в смт. Солотвино; народний музей «Сріберна Земля»; озеро Синевір; водоспад «Шипіт»; архітектурні споруди та дерев'яні церкви Хустщини; долину нарцисів; музей-кузню «Гамора» та інші.

Було розроблено модель реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої діяльності (рис.1), що базується на таких наукових підходах: системному, компетентнісному, особистісно зорієнтованому та контекстному. При цьому було виокремлено низку вимог: урахування освітніх запитів і потреб майбутніх учителів у краєзнавчих знаннях;

вибору джерел краєзнавчих знань; науковості обґрунтування краєзнавчого матеріалу; застосування міжпредметних знань у процесі формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи.

Рис. 1. Модель реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкової школи до краєзнавчої роботи

Результати формувального експерименту підтвердили ефективність обраних педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкової школи до краєзнавчої роботи і розробленої авторської моделі.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка дієвості педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи та моделі їх реалізації» висвітлено питання організації і методик формувального експерименту, результати дослідження та їх аналіз.

Формувальний етап експерименту проводився у період з 2010 по 2013 рр. на базі Мукачівського державного університету та Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У формувальному етапі експерименту брали участь 240 студентів: 118 – у ЕГ, 122 – у КГ. Обидві категорії груп мали приблизно однакову кількість майбутніх учителів, з майже однаковими показниками середнього балу успішності (в КГ — 3,18 бала, а в ЕГ — 3,15 бала), що дало змогу стверджувати про забезпечення чистоти й об'єктивності вихідних даних. Педагогічний експеримент проводився з метою практичної перевірки ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи і моделі її реалізації. Вірогідність результатів дослідження доводилась з використанням параметричних методів, шляхом порівняння параметрів генеральних сукупностей (середніх значень і дисперсій). Порівняння дисперсій проводилося за допомогою F-критерія Фішера.

З метою встановлення вхідного та підсумкового рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного компоненту готовності майбутніх учителів КГ та ЕГ до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи було проведено анкетування та спостереження. Програму спостереження було застосовано в процесі вивчення навчальних дисциплін та педагогічної практики, тому експертами виступили викладачі навчальних дисциплін та керівники педагогічної практики. Вони оцінили сформованість усіх компонентів готовності майбутніх учителів КГ і ЕГ до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи за високим, достатнім, середнім та низьким рівнями. Загальну оцінку рівню сформованості готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи розраховували як середнє арифметичне, що визначалось із суми відсоткових показників сформованості кожного із компонентів поділених на кількість компонентів. Узагальнивши усі результати окремо для КГ та ЕГ на вхідному та підсумковому етапі, одержали результати, представлені в табл. 1.

Аналіз числових показників табл.1 засвідчує позитивні зміни у формуванні готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи (різниця у показниках середнього балу у КГ становила тільки 0,11, в ЕГ - 0,47). Відсоткові показники наступні: кількість майбутніх учителів з високим рівнем сформованості готовності до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи в КГ зросла від 5,74% до 7,37%, а в ЕГ – від 5,08% до 11,86%; кількість майбутніх учителів з низьким рівнем готовності до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи на завершальному етапі експериментального дослідження зменшилась в КГ від 31,96% до 27,87%, а в ЕГ – від 30,51% до 16,11%.

Результативність формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи

Групи	КМУ	Рівні готовності до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи								
		Високий		Достатній		Середній		Низький		СБ
		КМУ	%	КМУ	%	КМУ	%	КМУ	%	
КГ(ВК)	122	7	5,74	16	13,12	60	49,18	39	31,96	2,93
КГ(ПК)	122	9	7,37	21	17,21	58	47,55	34	27,87	3,04
ЕГ(ВК)	118	6	5,08	18	15,26	58	49,15	36	30,51	2,91
ЕГ(ПК)	118	14	11,86	37	31,35	48	40,68	19	16,11	3,39

Умовні позначення до таблиці: КГ — контрольні групи; ЕГ — експериментальні групи; КМУ — кількість майбутніх учителів у контрольних або експериментальних групах; СБ — середній бал; ВК — вхідний контроль; ПК — підсумковий контроль.

Отже, мета дослідження досягнута, завдання розв'язані, гіпотеза доведена. Педагогічний експеримент засвідчив позитивний вплив комплексного використання запропонованих педагогічних умов на рівень готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи експериментальних груп.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного аналізу психологічної та педагогічної літератури та дослідно-експериментального дослідження впливу педагогічних умов на формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи та моделі їх реалізації дали змогу зробити такі висновки.

1. На основі узагальнення результатів наукової літератури, з'ясовано, що краєзнавча робота володіє значним потенціалом щодо реалізації завдань основних нормативних документів, що регламентують розвиток освіти в Україні. Вміння організувати краєзнавчу роботу сприяє вихованню у дітей стійкого інтересу до подій і явищ суспільного життя рідного краю та процесу їх пізнання. Під підготовкою майбутніх учителів до краєзнавчої роботи розуміємо таку єдність змісту, форм і методів, яка забезпечує найбільш економічний і доцільний шлях досягнення поставленої мети, спираючись на такі принципи: керівна роль діяльності у становленні фахівця, забезпечення єдності мотиваційного, операційного і когнітивного компонентів готовності, єдність теоретичної і практичної підготовки, послідовність, наступність, неперервність переходу від нижчого до вищого ступеня викладання і навчання. Краєзнавство характеризується як комплекс наукових дисциплін, різних за змістом та методами дослідження, що здійснюють наукове та всебічне пізнання краю.

Формування готовності майбутніх учителів володіє низкою особливостей: вона виявляється через уміння реалізувати інтереси та здібності особистості, формування її суспільно-громадського досвіду; залучення до особисто значущих національних соціально-культурних цінностей, потреб; зміцнення здоров'я і розвиток творчого потенціалу особистості; здобуття додаткових знань, умінь, навичок за інтересами, створення умов для творчої діяльності, самовираження та творчого самовдосконалення; створення передумов для їх професійного самовизначення та допрофесійної підготовки відповідно до інтересів і здібностей кожного.

2. У процесі розгляду різних підходів до виділення компонентів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності визначено й удосконалено компоненти та критерії формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи. В її структурі були виділені компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістово-операційний і функціонально-рефлексивний. *Мотиваційно-ціннісний компонент* передбачає стійку позитивну мотивацію та націленість майбутніх учителів на краєзнавчу роботу з учнями початкової школи. Цей компонент знаходить своє вираження в ціннісно-смысловій сфері, ціннісних орієнтаціях, переконаннях, мотивах, моральних нормах, життєвій позиції. *Змістово-операційний компонент* характеризується формуванням і розвитком системи краєзнавчих знань і способів організації краєзнавчої роботи з учнями початкової школи (змістова основа стосується вивчення фахових дисциплін, а операційна складова розглядається як рівень оволодіння практичними вміннями майбутніх учителів організувати краєзнавчу роботу). Специфіка цього компоненту виявляється в особливостях системи знань майбутніх учителів про краєзнавчу роботу з учнями початкової школи. *Функціонально-рефлексивний компонент* включає дві складові (функціональна складова реалізує краєзнавчі знання, вміння і навички майбутніх учителів в професійній діяльності, а рефлексивна складова є регулятором особистісних досягнень; вираженням здатності майбутнього учителя до самоаналізу, самопостереження, самооцінювання і самоконтролю). Основними критеріями виокремлених компонентів обрано: усвідомлення майбутніми учителями необхідності проведення краєзнавчої роботи з учнями початкової школи; інтереси до краєзнавчої роботи; творчий підхід до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи; готовність до самонавчання і саморегуляції. Готовність майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи визначалася за високим, достатнім, середнім і низьким рівнями.

За результатами констатувального етапу дослідження визначено, що готовність майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи відповідає задовільному і низькому рівню.

3. На підставі проведеного аналізу психологічної та педагогічної літератури визначено та теоретично обґрунтовано сукупність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи: забезпечення можливості формування у майбутніх учителів високого рівня готовності до творчої педагогічної діяльності; застосування інтерактивних методів навчання під час формування готовності майбутніх

учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи; використання мультимедійних засобів навчання та залучення майбутніх учителів до створення авторських презентаційних матеріалів на мультимедійній основі; посилення мотивації майбутніх учителів початкових класів до власного професійного зростання та самовдосконалення. Для реалізації визначених педагогічних умов було: розроблено і впроваджено спецкурс «Краєзнавча та туристична робота», підготовлено методичні рекомендації для майбутніх учителів, використано комунікаційну мережу інформаційного середовища навчального закладу; розроблено комплекс вправ із краєзнавчої тематики з використанням проблемного методу. Педагогічні умови є ефективними у комплексі. Результати досліджень показали їх дієвість.

4. У процесі дослідження розроблено, теоретично обґрунтовано та застосовано авторську модель реалізації педагогічних умов. Вона відображає структурну взаємодію мети, типів завдань, специфічних принципів, методів, форм і засобів, педагогічних підходів, освітніх ліній, на яких базується краєзнавча робота, педагогічних умов, компонентів і критеріїв, рівнів готовності, способів корекції підготовки і результату.

Ефективність упровадженої моделі визначено за результатами формульованого експерименту. Здійснений аналіз результатів дослідження свідчить про те, що навчання згідно з розробленою моделлю сприяло суттєвому підвищенню рівня готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи. Це підтверджується статистичними змінами рівня готовності майбутніх учителів експериментальної групи у порівнянні з контрольною. За період формульованого експерименту найбільш суттєві зміни відбувалися в ЕГ: на високому і на достатньому рівнях кількість майбутніх учителів збільшилась на 6,78% та на 16,09% відповідно, у той час як у КГ на цих самих рівнях – на 1,63% та на 4,09%. У ЕГ кількість майбутніх учителів середнього та низького рівнів зменшилась на 8,47% та 14,4% відповідно, що на 6,84% та 10,31% більше, ніж у КГ. Для аналізу статистичних даних використано метод порівняння дисперсій за допомогою F-критерію.

Отже, ефективність формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи залежить від цілеспрямованого застосування запропонованих в дисертаційному дослідженні моделі та педагогічних умов.

Проведене дослідження, певна річ, не вичерпує всіх аспектів, пов'язаних із професійною підготовкою майбутніх учителів початкової школи. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у створенні цілісної системи таких педагогічних умов і технологій навчання, за яких у майбутніх учителів початкової школи можна сформулювати краєзнавчу компетентність.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Брижак Н. Ю. Творча педагогічна діяльність, як одна з педагогічних умов формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до краєзнавчо-туристичної роботи / Н.Ю. Брижак // Вісник «Психолого-педагогічні проблеми

сільської школи». Вип. №43: — Умань: Уманський держ.пед.ун-т, 2012. - С. 14 - 18.

2. Брижак Н. Ю. Теоретичні основи підготовки майбутніх вчителів до краєзнавчо-туристичної діяльності. / Н.Ю.Брижак // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка, 2012. Вип. XLIII – XLIV. – С. 33 - 36;

3. Брижак Н. Ю. Роль і місце краєзнавчої роботи у навчально-виховному процесі учнів початкової школи. / Н.Ю.Брижак // [Електронний ресурс] Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: електрон. наук. вид./ 2013. Вип. 1. - Режим доступу до журн. http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnads/2013_1/13bnyups.pdf.

4. Брижак Н. Ю. Компонентний аналіз готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи / Н.Ю. Брижак // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди» - Додаток 1 до Вип. 27, Том VIII (41): Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – Київ, 2012. - С. 619 - 626.

5. Брижак Н. Ю. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів / Н.Ю. Брижак // Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія: Педагогіка соціальна робота. Вип. 25: — Ужгороді: Ужгородський нац. ун-т, 2012. — С. 46 - 49.

6. Брижак Н. Ю. Особливості підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи / Н.Ю. Брижак // Зб.наук.пр. «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». Випуск 34: - Київ - Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С. 28 - 32.

7. Brizhak N. Results preparedness teachers to work with students of primary school (Rezultaty issledovaniia gotovnosti budushchikh uchitelei k kraevedcheskoi rabote s uchenikami nachalnoi shkoly) Slovakia.: Pedagogika, 2013, pp. 31- 34.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Брижак Н. Ю. Особливості підготовки майбутніх вчителів географії до краєзнавчо-туристичної діяльності / Н.Ю. Брижак // Materialy VIII Mezinarodni vedecko-prakticka conference «Dny vedy – 2012». 27 brezen – 05 dubna 2012r. – Dil 34. Pedagogika. – Praga, 2012. – S.42 - 44.

9. Брижак Н. Ю. Теоретичні основи підготовки майбутніх вчителів до краєзнавчо-туристичної діяльності / Н.Ю. Брижак // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дошкільна і початкова освіта: досягнення, проблеми, перспективи. 22-23 листопада 2012р. - Мукачево, 2012. - С. 35.

10. Брижак Н. Ю. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до краєзнавчої роботи на основі міжпредметних зв'язків / Н.Ю. Брижак // Матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції «Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації». 15 листопада 2012 р. – Тернопіль: ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2012. – С. 85 - 86.

11. Брижак Н. Ю. Аналіз Державного стандарту початкової загальної освіти України щодо реалізації краєзнавчої роботи з учнями початкової школи / Н.Ю. Брижак // Матеріали IX міжнародна научна-практична конференція

«Бъдещите изследования - 2013». 17 -25 февруари 2013р. – Т. 14. Педагогически науки. – София, 2013. – С.64 - 66.

12. Брижак Н. Ю. Стан готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи / Н.Ю. Брижак // Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі»: 11–12 квітня 2013 р. - зб.наук.пр. Випуск VIII. Кривий Ріг, 2013. С. 236 - 244.

13. Брижак Н. Ю. Критеріальний аналіз компонентів готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи / Н.Ю. Брижак // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток». 15-16 лютого 2013 р. – Одеса, 2013. – С. 32 - 34.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

14. Брижак Н. Ю. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх вчителів географії / Н.Ю. Брижак // Науковий вісник Чернівецького нац. ун-ту. Серія: Педагогіка та психологія. Вип. 589: — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. — С. 22 – 26.

15. Брижак Н. Ю. Завдання контрольних робіт і методичні вказівки до їх виконання (для студентів заочної форми навчання. Спеціальність 7.01010201-«Початкова освіта».-Ч.1-2.- Мукачево, МДУ, 2010 - 2011. – 43 с.

16. Брижак Н.Ю.Краєзнавча та туристична робота (курс лекцій). Мукачево. - МДУ, 2010. - 132 с.

17. Брижак Н. Ю. Методичні рекомендації до семінарських і практичних занять з дисципліни «Краєзнавча та туристична робота». - Ч.1-2. - Мукачево. - МДУ, 2011 - 2013. – 57 с.

18. Брижак Н. Ю. Методичні матеріали для самостійної та індивідуальної роботи студентів з дисципліни «Краєзнавча та туристична робота» (спеціальність 7.01010201 «Початкова освіта». - Мукачево. - МДУ, 2012. - 56 с.

19. Брижак Н. Ю. Інтерактивні методи у процесі формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи. [Методичні рекомендації] – Мукачево: МДУ, 2013. - 26 с.

АНОТАЦІЇ

Брижак Н.Ю. «Формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2014.

У дисертації розглянуто питання про шляхи підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи. Визначено педагогічні умови підвищення ефективності процесу (забезпечення можливості формування у майбутніх учителів високого рівня готовності до творчої

педагогічної діяльності; застосування інтерактивних методів навчання під час формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи; використання мультимедійних засобів навчання та залучення майбутніх учителів до створення авторських презентаційних матеріалів на мультимедійній основі; посилення мотивації майбутніх учителів початкових класів до власного професійного зростання та самовдосконалення) Розроблено модель реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи зі складовими: мета, типи завдань, специфічні принципи, методи, форми і засоби, педагогічні підходи, освітні лінії, на яких базується краєзнавча робота, педагогічні умови, компоненти і критерії, рівні готовності, способи корекції підготовки і результат. Доведена ефективність використання педагогічних умов.

Ключові слова: майбутні вчителі, краєзнавча робота, початкова школа, педагогічні умови, підготовка до краєзнавчої роботи, компоненти, критерії, модель підготовки.

Брижак Н.Ю. «Формирование готовности будущих учителей к краеведческой работе с учащимися начальной школы». – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования.- Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2014.

В диссертации рассмотрены вопросы подготовки будущих учителей к краеведческой работе с учениками начальной школы. Умение организовывать краеведческую работу благоприятно сказывается на воспитании у детей устойчивого интереса к общественной жизни родного края и процесса ее познания, закладывает основы самоидентификации личности и ее реализации в современном обществе, воспитывает духовные и моральные качества, формирует чувства личной и национальной гордости. Под подготовкой будущих учителей к краеведческой работе понимают такое единство содержания, форм и методов, которое обеспечивает наиболее экономичный и рациональный путь достижения поставленной цели. Готовность будущего учителя к краеведческой работе с учениками начальной школы определяется сформованностью личности учителя, в основе которой находятся: направленность на краеведческую работу, способности, наличие устойчивых знаний, умений и навыков. Определены особенности формирования готовности будущих учителей: они проявляются через умения реализовывать интересы и способности личности; укрепление здоровья и развитие творческого потенциала личности; приобретение дополнительных знаний, умений и навыков по интересам, создание условий для творческой деятельности, самовыражения и творческого самоусовершенствования. Были определены компоненты готовности будущих учителей к профессиональной деятельности: мотивационно-ценностный,

содержательно - практический и функционально - рефлексивный. Мотивационно-ценностный компонент готовности будущих учителей к краеведческой работе с учениками начальной школы предполагает устойчивую положительную мотивацию и направленность будущих учителей на краеведческую работу с учениками начальной школы. Содержательно-операционный компонент характеризуется формированием и развитием системы краеведческой работы (содержательная основа касается изучения профессиональных дисциплин, а операционная составляющая рассматривается как уровень овладения практическими умениями организовывать краеведческую работу). Функционально-рефлексивный компонент включает две составляющие (функциональная составляющая способствует реализации краеведческих знаний, умений и навыков будущих учителей в профессиональной деятельности, а рефлексивная составляющая является регулятором личностных достижений, выражением способности будущего учителя к самоанализу, самонаблюдению, самооценки и самоконтроля). Основными критериями выделенных компонентов избраны: осознание будущими учителями необходимости проведения краеведческой работы с учащимися начальной школы; интересы к краеведческой работе; творческий подход к краеведческой работе с учащимися начальной школы, готовность к самообучению и саморегуляции. Готовность будущих учителей к краеведческой работе с учащимися начальной школы определялась высоким, достаточным, средним и низким уровнями. Определена и теоретически обоснована совокупность педагогических условий формирования готовности будущих учителей к краеведческой работе с учащимися начальной школы: обеспечение возможности формирования у будущих учителей высокого уровня готовности к творческой педагогической деятельности, применение интерактивных методов обучения при формировании готовности будущих учителей к краеведческой работе с учениками начальной школы, применение мультимедийных средств обучения и привлечение будущих учителей к созданию авторских презентационных материалов на мультимедийной основе, усиление мотивации будущих учителей начальных классов к собственному профессиональному росту и самосовершенствованию. Для реализации этих педагогических условий было проведено такое: разработан и внедрен спецкурс «Краеведческая и туристическая работа», подготовлены методические рекомендации для будущих учителей, использовано коммуникационную сеть информационной среды учебного заведения; разработан комплекс упражнений на краеведческую тематику с использованием проблемного метода. Педагогические условия являются эффективными в комплексе. На основе авторского видения разработана, теоретически обоснована и экспериментально проверена эффективность модели реализации педагогических условий

Ключевые слова: будущие учителя, краеведческая работа, начальная школа, педагогические условия, подготовка к краеведческой работе, компоненты, критерии, модель подготовки.

Bryzhak N.U. «Formation of the future teachers' readiness to the local history work with the primary school pupils». - Manuscript.

Thesis submitted for the Scientific degree of a candidate of Pedagogical Sciences the speciality 13.00.04 – theory and methods of professional training. Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynski, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2014.

The problem of the ways of preparing future teachers to the local history work with the primary school pupils has been considered in the thesis.

The pedagogical conditions of improving the effectiveness of the process have been defined (that is the ensuring future teachers opportunities for formation of high level of readiness to creative pedagogical activity; the implementation of interactive teaching methods in the process of formation of future teachers' readiness to the local history work with the primary school pupils; the use of multimedia means of teaching and involvement future teachers to the creation of author's presentation multimedia materials; the boost of future primary school teacher's motivation to the personal professional development and self-improvement). The model of providing the pedagogical conditions of formation of future teachers' readiness to the local history work has been worked-out, including: the aim, the tasks, specific principles, methods, forms and means, pedagogical approaches, educational lines, on which the local history work is based, pedagogical conditions, components and criteria, levels of readiness, ways of training improvement and the result. The effectiveness of pedagogical condition's implementation has been proved.

Key words: future teachers, local history work, primary school, pedagogical conditions, components, criteria, model of training.

Підписано до друку 18.03.2014 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 03/14/3-6

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12
8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.